

УДК 334.716.330.34.008

Сабадирьова А.Л.

КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто основні структурні компоненти концепції організації потенціалу промислового підприємства. Авторська концепція орієнтується на розробку системи методичного забезпечення корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства щодо умов використання конкурентних переваг трансформаційної економіки.

The basic structural components of conception of organization of potential of industrial enterprise are considered. Author conception is oriented for development of the system of the methodical providing of corporate a brief-case potential of industrial enterprise in relation to the terms of taking competition advantages of transformation economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні умови науково-технічного розвитку ставлять перед промисловими підприємствами завдання накопичення порівняльних конкурентних переваг власного виробництва, впровадження нових видів економічної діяльності на основі управління знаннями в контексті формування інтелектуальних активів; розв'язування проблем оновлення технологічної структури виробництва та підвищення технологічного рівня основних фондів; збільшення темпів науково-технічного прогресу в цілях покращення інвестиційної привабливості, яка в Україні характеризується низькими показниками. Суттєвим залишається відставання підприємницької від інноваційною діяльності, що визначає відрив фінансово-кредитної системи від реального сектора економіки при залученні корпорацій в світову конкуренцію на ринках продукції та послуг, збільшенні масштабів виробництва тощо. Теоретичний і практичний інтерес в цих умовах викликає концепція «нової економіки», що базується на інтелектуальних ресурсах та наукомістких інформаційних технологіях, які дозволяють різним країнам брати участь у глобальному економічному і соціально-політичному просторі.

Глобалізація основних ринків, фактично, не залишає для нас ефективною можливості збереження поточної ситуації: або ми приймаємо нові виклики і беремо на себе ризики участі в міжнародному розподілі праці, прагнемо знайти своє місце у світі, або в кінцевому підсумку консервуємо структуру, що склалася на даний час і тенденцію економічного та соціального занепаду [1, с.309].

Інноваційні процеси стають глобальними, а конкуренція вимагає отримувати нові знання, що стають економічним ресурсом промислових підприємств, коли інформаційні технології змінили світове господарство, а процес інтеграції науки, підприємницького бізнесу, держави визначається національною інноваційною системою. Українська НІС повинна базуватися на такій системі економічних відносин, який властивий змішаний характер: поєднання ринку з держрегулюванням і соціальною орієнтацією, індустріального базису – з постіндустріалізмом, глобалізації світових процесів – з національними інтересами і формами. У такому вигляді вона може стати основою стійкості національної економіки, високим антикризовим бар'єром, стрижнем національного розвитку [2, с.328].

Перспективи конкурентоспроможності промислових підприємств на глобальних ринках в цих умовах визначаються інноваційною складовою корпоративної стратегії.

Важливою проблемою залишається залучення корпорацій до інноваційно-технологічного розвитку. Поява крупних технологічно розвинутих структур у промисловості пояснюється темпами концентрації капіталу, що забезпечують велике виробництво, але на сьогодні явно недостатні. Реалізація технологічних інновацій в корпоративних стратегіях, за

допомогою впровадження технічних, економічних і організаційних заходів новітніх технологій цілком залежить від організаційної системи потенціалу промислового підприємства. Концепція організації потенціалу промислового підприємства в умовах сучасного економічного простору, коли знання стають економічним ресурсом, націлена на реалізацію системи методичного забезпечення корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій останніх років. Теоретико-методологічні аспекти потенціалу підприємства узагальнені в системі наукових знань і представлені в наукових монографіях та в учбово-методичній літературі.

Теорія та методологія системного підходу докладно викладені в науковій літературі, а термінологічний та понятійний апарат мають велику практичну цінність [3 с. 94]. Класифікація видів потенціалу підприємства, що обґрунтована в багатьох наукових працях є досить різнобічною та представлена авторами за різними ознаками. Оцінку вартості потенціалу підприємства в ринково-орієнтованому виробництві рекомендовано здійснювати за допомогою витратного, порівняльного, результативного методичних підходів та чисельних методик оцінки майна та вартості бізнесу [4, с.10, 97; 5, с.143, 538, 564]. Оптимізація потенціалу в теорії визначається моделлю підприємства з оптимальним використанням ресурсів. Теоретичні та методологічні аспекти промислового потенціалу адаптовані до умов трансформаційних процесів в економіці України [6, с.23].

Аналіз теоретичних засад потенціалу підприємства показує що наукові підходи до визначення сутності, видових характеристик, формування методології вартісної оцінки здійснюється з позиції наукових досліджень за різними напрямками, а категорія «потенціал підприємства» знайшла широке використання в учбових дисциплінах. Оцінка потенціалу підприємства представлена методологією визначення вартості на основі методів економіки підприємства, маркетингу, менеджменту, фінансів, діагностики та інших дисциплін. Водночас проблеми, методичного обґрунтування організаційної системи потенціалу в умовах переходу до інноваційної моделі розвитку потребують подальшої розробки в новій концепції організації потенціалу промислового підприємства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Теоретико-методологічні засади формування фінансової стійкості промислових підприємств та їх ефективного розвитку в умовах зростання конкуренції та глобалізації сфер діяльності пов'язані з невизначеністю трактування сутності організації потенціалу промислового підприємства адекватно ринковій економіці. В економічній літературі відсутня єдина концепція організації потенціалу промислового підприємства, що націлена на становлення цілей, стратегії розвитку, інструментів реалізації стратегічних завдань для здійснення інвестиційної та дивідендної політики. У контексті проблем, що стосуються системи методичного забезпечення корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства виникає необхідність наукового дослідження.

Постановка завдання. Постановлено завдання визначити основні структурні компоненти концепції організації потенціалу промислового підприємства в трансформаційних умовах активізації його науково-технічного потенціалу щодо досягнення цілей підприємства, конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція організації потенціалу промислового підприємства (КОП) характеризується зовнішнім оточенням та внутрішньою структурою. До зовнішнього оточення віднесені «вхід», «вихід», зовнішнє середовище та обернений зв'язок системи КОП промислового підприємства. Внутрішня структура КОП промислового підприємства визначається сукупністю компонентів, що становлять методологічно-теоретичні основи потенціалу підприємства, наукове обґрунтування системи, методологію оцінки активів промислового підприємства, методи оптимізації; систему методичного забезпечення корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства.

До «входу» системи КОП відносяться компоненти, що визначають корпоративну стратегію промислового підприємства націлену на завоювання та збереження стійкого положення на ринку виробників, спрямовану на поєднання пропозиції продукту з попитом на нього.

«Вихід» системи КОП націлюється на стратегію створення стимулів для залучення інвестицій на науково-технічну та інноваційну діяльність промислових підприємств та їх розвиток в міжкраїнних технологічних ланцюжках на базі використання ключових переваг в обслуговуванні швидко зростаючих інформаційних, фінансових та інших сегментів внутрішнього ринку.

До зовнішнього середовища системи КОП відносяться: інституційні фактори науково-технологічної, інноваційної, господарсько-фінансової діяльності; фактори економічного зростання, що впливають на матеріальну структуру виробництва; політичні фактори перебудови економіки та підвищення національної конкурентоспроможності.

Обернений зв'язок від «виходу» до «входу» системи КОП характеризується інформаційним забезпеченням в обміні інформацією, що є необхідним для прийняття ефективних рішень і доведення їх до виконавців.

Нове рішення в концепції організації потенціалу промислового підприємства побудовано на основі наукових підходів та принципів теорії організації, потенціалу підприємства, методології оцінки активів підприємства, методів оптимізації та реалізується в системі методичного забезпечення корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства, що створює «вихід» організаційної системи, представленої схематично на рис.1.

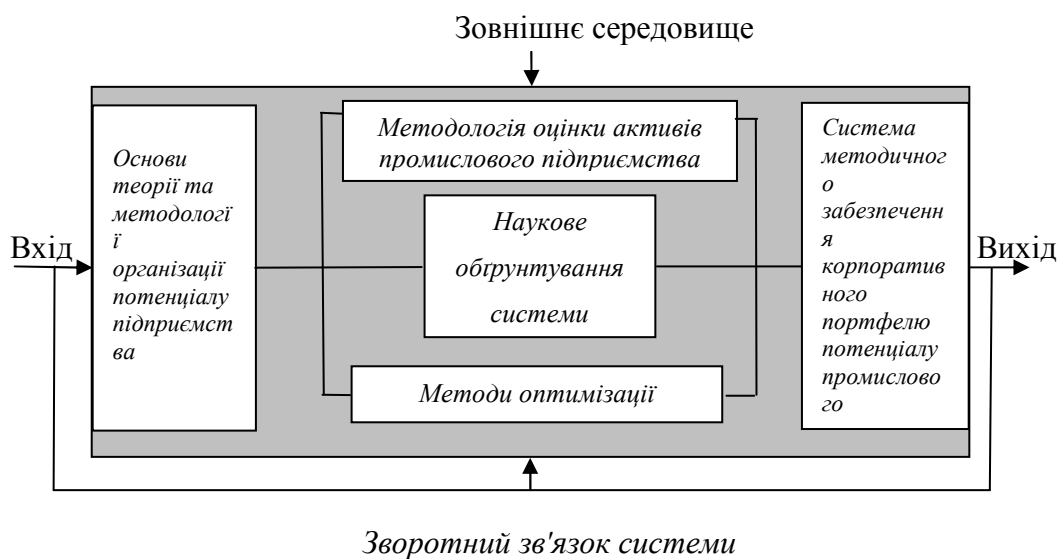

Рис. 1. Структура концепції організації потенціалу промислового підприємства

Наукові погляди та концептуальні напрямки в теорії та методології потенціалу підприємства відображують складний, інтеграційний процес розвитку, що має багаторічну історію, характеризується широким спектром наукових підходів, становлює ідеї різних економічних концепцій, в котрих є спільні риси та відмінності. Кожна з теоретичних концепцій підкреслює окремі досягнення та переваги потенціалу підприємства, та визначає різноманітні підходи до унікального джерела наявних, прихованих, виробничих, ринкових та інших можливостей підприємств, з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів сучасного виробництва.

У розвитку сучасних уявлень визначення поняття потенціалу підприємства можна виділити прихильників, що вважають потенціал сукупністю різних видів ресурсів, необхідних для функціонування розвитку системи, головним чином економічних,

безпосередньо зв'язаних з функціонуванням виробництва і прискорення науково - технічного прогресу. Прихильники іншого напрямку представляють потенціал як здатність комплексу ресурсів вирішувати поставлені перед ними задачі. Різноманіття тлумачення економічної сутності потенціалу підприємства та поглядів на його структуру складає уявлення про складність категорії, тому спираючись на попередні наукові розробки, спробуємо визначити свою позицію відносно даної економічної категорії. Потенціал підприємства, на нашу думку є сукупністю якостей системи взаємопов'язаних ресурсів, можливостей та їх мобілізації щодо досягнення цілей підприємства, конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Наукове обґрунтування системи КОП пояснює наукові підходи, принципи, основні закони, структуру, методи які є важливішими компонентами організації потенціалу промислового підприємства.

Наукові підходи, що визначають структурованість і динамічність потенціалу промислового підприємства представлені системним, відтворювальним, функціональним, комплексним, інтеграційним, маркетинговим, динамічним, процесним, аналітичним, ресурсним, нормативним, кількісним, адміністративним, поведінковим та ситуаційним підходами. Найбільш складним за методологією дослідження потенціалу промислового підприємства є системний підхід. Системний підхід забезпечує дослідження та управління знаннями при вирішуванні проблем в конкретних науках та опрацьовує ефективну стратегію їх реалізації. Потенціалу підприємства – це складна, динамічна, полі структурна система. Ця агломерація має певні закономірності розвитку, від уміння використати які вирішальною мірою залежить ефективність економіки, темпи та якість її зростання [4, с.12]. Системна організація потенціалу підприємства на підставі основних системних принципів дає уявлення про структурне утворення ієрархічно взаємопов'язаних компонентів його системи та їх відносини з зовнішнім середовищем при умові побудови видових моделей потенціалу з притаманними їм закономірностями. Системний підхід є методологією, що реалізує важливіші організаційні принципи цілісності, структурованості, взаємозв'язку структури та середи, ієрархічності, системних характеристик, принципу «чорного ящика».

До системи організації потенціалу промислового підприємства при системному підході, що побудована на основі принципу «чорного ящика» входять корпоративний, функціональний, виробничий, управлінський та стратегічний види потенціалу.

Корпоративний потенціал промислового підприємства - це сукупність якостей системи методичного забезпечення, що складається на основі дії механізму економічних законів, можливостей інтегрованого процесу та їх мобілізація в стратегії підприємства в досягненні конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Функціональний потенціал промислового підприємства - це сукупність якостей системи взаємопов'язаних ресурсів, можливостей комерційного процесу та їх мобілізація щодо досягнення цілей підприємства і конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища. Виробничий потенціал промислового підприємства - це сукупність якостей системи взаємопов'язаних ресурсів, можливостей виробничого процесу та їх мобілізація в стратегії підприємства в досягненні конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Виробничий потенціал промислового підприємства – це сукупність якостей системи взаємопов'язаних ресурсів, можливостей виробничого процесу та їх мобілізація в стратегії підприємства в досягненні конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Управлінський потенціал промислового підприємства - це сукупність якостей системи взаємопов'язаних ресурсів, можливостей управлінського процесу та їх мобілізація в умовах інноваційного розвитку в стратегії підприємства в досягненні конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Стратегічний потенціал промислового підприємства - це сукупність якостей системи діючих стратегій, можливостей процесів всіх видів та їх мобілізація підприємства та конкурентних переваг, з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Організація потенціалу промислового підприємства, що визначена, як правопорядок динамічних і структурованих систем, дозволяє сформулювати його структурну характеристику за дією статичних законів композиції, пропорційності, найменших, онтогенезу та побудувати його процесуальну характеристику за дією динамічних законів синергії, інформованості – упорядкування, самозбереження, єдності аналізу та синтезу; встановити закономірності організації потенціалу підприємства при оптимальному поєднанні видових структурних складових в інтегрованій моделі за стратегічним набором цілей стратегії розвитку. Один з найважливіших загальних законів організації – закон синергії стверджує, що сума властивостей організаційного цілого не дорівнюється арифметичній сумі властивостей кожного з його компонентів відокремлено і тому потенціал підприємства завжди було більшим, ніж проста сума видів потенціалів, що входять до його системи або суттєво меншим. Оптимізований потенціал підприємства визначить результат його основної діяльності, який в вартісному виразі відображується в валовому доході. Інтегрована модель потенціалу промислового підприємства побудована на основі послідовного, прямого та зворотного зв'язку, являє собою самостійну структуру, може змінювати склад компонентів при незмінному зв'язку периферійних ділянок з центром.

Структура потенціалу підприємства, обґрунтована в науці, розроблена за різними видовими ознаками та представлена структурою економічного потенціалу, потенціалу підприємства та регіонів, об'єктивних й суб'єктивних складових потенціалу підприємства тощо [5, с.146, 539, 879; 4, с.15, 21, 29, 38]. Системна організація структури потенціалу промислового підприємства це складний механізм де товаришують стимули та обмеження, жорстка технологія та інновації, та вільна творчість та нормативні вимоги. Якщо кількісні та якісні характеристики структурних компонентів потенціалу промислового підприємства конкурентоспроможні вимогам зовнішнього оточення, то зростають показники ефективності господарсько – фінансової діяльності.

В основі формування категоріальної сутності конкурентоспроможності потенціалу підприємства знаходиться симбіоз концептуальних положень двох теорій: теорії конкуренції та теорії потенціалу підприємства. Концепція конкурентоспроможності потенціалу підприємства характеризується відносно самостійним напрямом дослідження, обґрунтована в економічних розробках та представлена в багатьох наукових працях.

При оцінці активів промислового підприємства в концепції організації потенціалу використовуються категорії вартості земельних ділянок, будівель, споруд, машин та устаткування, нематеріальних ресурсів та активів, трудового потенціалу та взагалі вартості бізнесу. Вартість в обміні визначається видами: ринкова, ліквідаційна, залогова, орендна, страхова; вартість у використанні: балансової, інвестиційної, податкової. У виробничій сфері відображується вартість нематеріальних активів, капітальних інвестицій, основних засобів, довгострокових фінансових інвестицій, виробничих запасів, незавершеного виробництва, людського потенціалу.

Єдиної методики оцінювання активів промислового підприємства управлінська наука, ще не виробила. Методи оцінки активів підприємства можуть мати подальший розвиток, але взагалі щодо традиційного визначення в економічній теорії їх сукупність визначається трьома підходами: витратний, порівняльний і результативний. Окремо, витратний, або майновий підхід об'єднає сукупність методів націлених на визначення вартості об'єктів оцінки на основі витрат на його створення і використання. Порівняльний (ринковий) підхід дає можливість визначити вартість об'єкта оцінки на базі співставлення з об'єктами існуючих ринкових угод. Результативний (дохідний) підхід оцінює вартість складових активів підприємства на основі чистого доходу та результатів від його використання.

Слід виділити, що розглянуті методичні підходи націлені на визначення вартості потенціалу підприємства, яка формується у вигляді чистого доходу та інших фінансово-

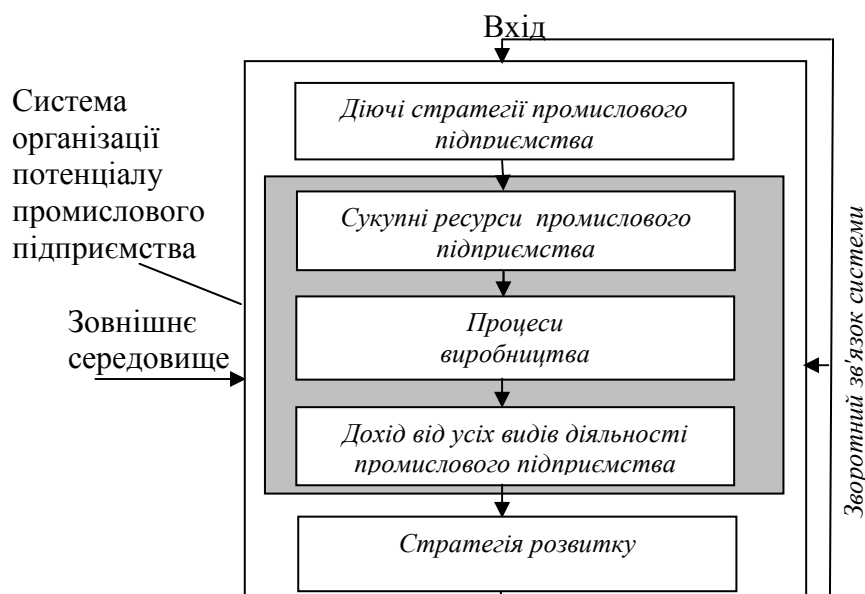
економічних результатів, а саме: вартості трудового потенціалу, вартості будівель і споруд; вартості машин та устаткування; вартості нематеріальних ресурсів та активів; вартості земельних ділянок [4, с.85]. Такий висновок має доцільність в контексті проблеми, що досліджується при умовах забезпечення безбитковості підприємства як виробничої системи. Методи оцінки економічного потенціалу підприємства (ЕПП) визначені у вигляді прямої і непрямой оцінки ЕПП з використанням показників, результатів господарчої діяльності підприємства.

Організаційні засади вартісної оцінки потенціалу промислового підприємства, на нашу думку, поєднують методологію оцінки активів підприємства та механізм управління і планування прибутку на базі нормативної собівартості, що діє в умовах ринка і конкуренції [7, с.154]. В цілому сучасні підходи щодо оцінки потенціалу підприємства не суперечать один одному, а доповнюють і розширюють теоретичний і методичний інструментарій його визначення. Їх гармонічне використання дозволяє найбільш реально оцінити потенціал промислового підприємства, його конкурентні переваги у ринковому середовищі. Для подальшого розвитку цієї важливої проблематики необхідно вирішення теоретичних і організаційних аспектів, обґрунтування і видів потенціалу промислового підприємства.

Оптимізація потенціалу промислового підприємства необхідна в управлінському процесі відповідно технологіям обґрунтування господарських рішень і визначає яке оптимальне рішення, що вибирається за будь яким критерієм оптимізації є найбільш ефективним з – поміж усіх альтернативних варіантів. Процес оптимізації на промисловому підприємстві пов'язаний з витратним механізмом, тому її доцільно використовувати при розв'язанні стратегічних і тактичних завдань. Сукупність методів оптимізації потенціалу промислового підприємства поєднує аналіз, прогнозування, модулювання, що в свою чергу розподіляється на логічне, фізичне та економіко-математичне. Схема системної організації стратегічного управління потенціалом промислового підприємства за допомогою методів оптимізації представлена на рис.2.

Система методичного забезпечення корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства побудована на основі наукового обґрунтування КОП промислового підприємства. Кваліфіковані економісти, менеджери та інші спеціалісти повинні володіти методологією та механізмами дії законів економіки організації, дотримуватись принципів управління об'єктами, володіти методами та моделями аналізу, нормування прогнозування, оптимізації оцінки управлінських рішень, власною системою економічної безпеки, які реалізують конкурентоспроможність промислового підприємства.

Процес методичного забезпечення системи корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства здійснюється в режимі новітніх технологій інформаційного механізму трансферу знань від науки і освіти до промислового підприємства та системи розподілу в національній економіці.

Вихід

Рис.2. Схема системної організації стратегічного управління потенціалом промислового підприємства.

Висновки і перспективи подальших розробок. КОП промислового підприємства створює організаційні умови для реалізації процесу нагромадження знань в моделях нової економіки і забезпечує систему методичного забезпечення корпоративного портфелю потенціалу промислового підприємства.

Література

1. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: В 3т./За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка [чл. – кор. НАН України Б.Є. Кваснюка]. – К.: Фенікс, 2007. – (Інноваційно-технологічний розвиток економіки). Т.2. – 2007. – 564 с.
2. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 37 / Одес. держ. екон. ун-т; Редкол.: проф. Зверяков М.І., проф. Ковальов А.І., проф. Буркинський Б.В., проф. Максимова В.Ф., проф. Редькін О.С. та ін. – Одеса: ОДЕУ, 2009 – 343 с.
3. Фатхутдинов Р.А. Организация производства: Учебник, - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 528 с. – (Высшее образование).
4. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник / [О. Федонін, І. Репіна, О. Олексюк] – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
5. Балацкий О.Ф. Экономический потенциал административных и производственных – систем: Монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы. ИТД «Университетская книга», 2006. – 973 с.
6. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій/ Відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерський. - К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007 - 408 с.
7. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 36 / Одес. держ. екон. ун-т; Редкол.: проф. Зверяков М.І., проф. Ковальов А.І., проф. Буркинський Б.В., проф. Максимова В.Ф., проф. Редькін О.С. та ін. – Одеса: ОДЕУ, 2009 – 360 с.